

Likovi slavenske/hrvatske mitologije

Patek, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:291269>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA VIZUALNE I MEDIJSKE UMJETNOSTI
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ
ILUSTRACIJA

IVA PATEK

Likovi slavenske/hrvatske mitologije

DIPLOMSKI RAD

MENTOR:
izv. prof. art. Stanislav Marijanović

Osijek, 2022.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, _____, potvrđujem da je moj _____ rad
diplomski/završni

pod naslovom _____

te mentorstvom _____

rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Osijeku _____

Potpis

SAŽETAK

Diplomski rad „Likovi slavenske/hrvatske mitologije“ prikazuje 12 mitoloških likova. Sastoji se od pet božanstava i sedam stvorenja. To su: Perun, Morana, Vesna, Veles, Svarožić, Ognjan, zli patuljak, Rusalka, Domovoj, Vodanoj, Lešij i Kikimora. Rad je u cijelosti rađen u digitalnom programu *Adobe photoshop*. Tijekom istraživanja slavenske mitologije odabirala sam likove koji su me svojim pisanim opisima najviše dojmili, što mi je bilo izuzetno bitno u fazama rada koje su slijedile. Prvi korak su činile grube skice različitih figura. Nakon toga je slijedila faza odabira boje za svakog pojedinog lika te razrada linijskog crteža. Dominiraju boje, ali se obrisna linija nije u potpunosti izgubila. Likovi su smješteni na neutralnu pozadinu s malim naznakama prostora kako bi fokus bio upravo na njima samima. U zadnjoj fazi rada sam dodala detalje, sjene i svjetla. Konačni su radovi osmišljeni u formi plakata A3 formata.

ABSTRACT

The diploma thesis "Characters of Slavic/Croatian Mythology" shows 12 mythological characters. It consists of five deities and seven creatures. They are: Perun, Morana, Vesna, Veles, Svarožić, Ognjan, the evil dwarf, Rusalka, Domovoj, Vodanoj, Lešij and Kikimora. The work was entirely done in the digital program Adobe Photoshop. During the research of Slavic mythology, I selected persons who impressed me the most with their written descriptions, which was extremely important to me in the phases of work that followed. The first step was rough sketches of different figures. This was followed by the phase of choosing a color for each individual character and developing a line drawing. Colors dominate, but the contour line has not been completely lost. The characters are placed on a neutral background with small marks of space so that the focus is exactly on them. In the last stage of work, I added details, shadows and lights. The final works are designed in the form of A3 format posters.

Ključne riječi: mitologija, Slaveni, ilustracija

Keywords: mythology, Slavs, illustration

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. MITOLOGIJA SLAVENA	7
2.1. MIT.....	7
2.2. KORIJENI SLAVENSKE MITOLOGIJE.....	7
3. OBLIKOVANJA ILUSTRACIJA	9
3.1. RAZRADA SKICA.....	9
3.2. POZADINA.....	12
3.3. KOMPOZICIJA.....	12
3.4. BOJA.....	14
3.5. SVJETLO.....	15
3.6. ZAVRŠNA FAZA IZVEDBE RADOVA.....	16
4. LIKOVI	17
4.1. PERUN.....	17
4.2. MORANA.....	19
4.3. VELES.....	21
4.4. DOMOVOJ.....	21
4.5. VESNA.....	24
4.6. RUSALKA.....	25
4.7. KIKIMORA.....	28
4.8. LEŠIJ.....	28
4.9. VODANOJ.....	31
4.10. SVAROŽIĆ.....	31
4.11. DIV OGNJAN.....	35
4.12. ZLI PATULJAK.....	35

5. ZAKLJUČAK.....	38
6. LITERATURA.....	39
7. SLIKOVNI PRIKAZI.....	40

1. UVOD

Za temu svog praktičnog dijela diplomskog rada odabrala sam slavensku, odnosno hrvatsku mitologiju čija se božanstva i druga mitološka bića u najvećem broju podudaraju. Kod raznih slavenskih naroda postoje i njihove varijacije, ali su im zajednički korijeni prepoznatljivi.

U radu je prikazano 12 likova iz slavenske mitologije, točnije pet božanstava i sedam stvorenja. Podatke o njima i inspiraciju crpila sam iz raznih literarnih izvora, a pri njihovom sam se vizualiziranju uveliko oslanjala na svoju maštu. Naravno, upoznala sam se i s brojnim njihovim vizualnim prikazima koje su stvorili drugi autori, ali sam u svoje likove nastojala unijeti svoj osobni doživljaj i izraz.

Od božanskih se bića tu nalaze Perun, slavenski bog gromovnik i zaštitnik pravde; Morana, zla boginja zime, smrti i podzemlja; Vesna, svjetla božica proljetne radosti i bujnosti; Veles, bog ratara i plodnosti te zaštitnik pastira; Svarožić, bog ognja i topline, a od bića su prikazani vatreni div Ognjan, zli patuljak, vodeni demon Vodanoj, slavenski šumski duh Lešij, nestašni kućni duh Kikimora, vodena vila Rusalka i Domovoj, slavenski kućni i obiteljski polubog.

Kako bih u ovom tekstu predstavila radove na kojima sam ih prikazala, prvo ću reći nešto o slavenskoj mitologiji, zatim o procesu rada, od skica do konačne izvedbe, te ću na kraju prezentirati svaki pojedinačni rad, oslanjajući se na likovne elemente pomoću kojih sam ga kreirala.

Radovi su izvedeni u digitalnoj tehnici u programu *Adobe photoshop*.

2. MITOLOGIJA SLAVENA

2.1. MIT

Vjerojatno smo svi na ovaj ili onaj način bili izloženi raznovrsnim fantastičnim pričama ili bajkama. „Mit je grčka izvorna riječ *mythos* i znači priča, zapravo priča o bogovima. Mitu je jezgra bilo koje stvarno (većinom nebesko) zbivanje (kao prirodna pojava, sunce, mjesec, svjetlo) ili bilo kakav zbiljski događaj, oko kojeg će potom narodna mašta splesti vijenac narodnih priča o bogovima.“ (Sučić, N., 2013:1)¹ U knjizi *Mitologija ilustrirana enciklopedija* (1988:8-11)² opisuje se kako mitovi postoje u svim društvima, dio su ljudskog života i povijesti te izražavaju vjerovanja, običaje i različite vrijednosti. Mit je slikovita predaja o prirodi, povijesti i sudbini svijeta, bogova, čovjeka i društva. Određuju što je prihvatljivo, a što neprihvatljivo ponašanje. Čini se da u ljudskoj prirodi postoji potreba za autoritetom takve vrste. Također su povezani s obredima, ali nije općenito prihvaćeno mišljenje da svi mitovi potječu od obreda. Neki mitovi nadvladavaju obrede i običaje te se suočavaju s pitanjima i teškoćama ljudskog života. Oni objašnjavaju kako je nastao svijet, porijeklo ljudskog roda, životinja i biljaka, kako je čovjek došao do vatre, kako su nastali rad, starost, bolest i smrt. Mitovi ublažavaju nesreću, bol i patnju slikovitim objašnjenjem svijeta i čovjekova položaja i time životne nedaće postaju lakše podnošljive. Mnogi mitovi imaju karakteristike snova. U njima se kreću čudna i bizarna stvorenja. Mitovi često daju odgovore na pitanje zašto moramo umrijeti. Smrt se pojavljuje kao posljedica neke greške koju je počinilo ljudsko biće ili ponekad bog.

2.2. KORIJENI SLAVENSKE MITOLOGIJE

Mitologija ilustrirana enciklopedija (1988:192) navodi da je mitologija slavenskih naroda veoma raznolika, što je odraz migracija iz dalekih krajeva i kulturne raznolikosti. Iako slavensko pismo nije postojalo prije djelovanja kršćanskih misionara sv. Ćirila i Metoda, u 9. st. n. e., arheološka nalazišta nude dokaze na temelju kojih je djelomično moguće rekonstruirati slavenski

¹ Sučić, N., (2013.), *Hrvatska narodna mitologija*, Zagreb, Edicije Božičević, Dr. Nikola Sučić, uz medicinsku praksu bavio se pisanjem i znanstvenim radom, objavljujući uglavnom u vlastitoj nakladi. Među poznatija djela Nikole Sučića spadaju: „Bolesti živaca i duše“ (1933.), „Spolni život, spolne bolesti i higijena braka“ (1935.), „Psihologija i psihopatologija nagona i ljubavi“ (1937.), „Psihologija i psihopatologija čovječanstva“ (1939.), „Hrvatska narodna mitologija. Biserje priča čarobnog carstva drevnih vremena“ (1943.).

² Cavendish, R., O. Ling, T., (1988.), *Mitologija ilustrirana enciklopedija*, Ljubljana-Zagreb, Mladinska knjiga

panteon. Izvornim se Slavenima može na temelju arheoloških dokaza utvrditi porijeklo do razdoblja između 2000. i 1000. g. pr. n. e. U pisanoj se povijesti javljaju u tekstovima grčkog pisca Herodota koji ih spominje pod imenom Neuri, koji žive na gornjem toku rijeke Dnjestra. Iznimno su značajni bili rani kulturni dodiri između Slavena i različitih iranskih plemena koja su se proširila u južnoj Rusiji (današnja Ukrajina), posebice Skiti i Sarmati. Tijekom prvog stoljeća pr. n. e. Sarmati su se s istoka proširili daleko u slavenski teritorij, zapadno od Dnjepra. Uoči tog razdoblja Slaveni su preuzeli od Iranaca riječi poput *bogu* ili bog, *rayi* (raj) i *svyatu* ili *sventu* što znači svet. Obožavanje Sunca bilo je iransko obilježje koje su prakticirali i Slaveni. Smatrali su sunce i vatru djecom boga Svaroga. Za njega se vjerovalo da iz sunca rađa toplinu i svjetlost. Druga slavenska božanstva koja su izvedena iz iranskog panteona uključuju Striboga, boga vjetra. Također je važna bila i ženska boginja Mokoš koja nalikuje iranskoj Anahiti (ili armenskoj božici Anahit). Ime Mokoš znači "vlaga", ukazujući na vezu između kulta vode i kiše, plodnosti i obilja.

Tijekom vremena formiraju se različiti slavenski narodi koji razvijaju svoja specifična kulturna i društvena obilježja. Pri tome dolazi i do pojave varijacija već postojećih zajedničkih mitoloških bića, pa i oblikovanja nekih novih koja imaju lokalne odlike i značaj.

3. OBLIKOVANJA ILUSTRACIJA

3.1. RAZRADA SKICA

Kao medij za izvedbu svojih 12 ilustracija izabrala sam *Adobe Photoshop*. Nakon što sam istražila literaturu o slavenskoj mitologiji i odabrala mitološke likove, u obliku kratkih natuknica sam zabilježila glavne karakteristike likova i svoje ideje o njihovom mogućem izgledu. Prvi su korak činile grube skice različitih figura, rađene širokim, slobodnim potezima u sivim tonovima. U toj sam fazi razmišljala o tome kako bi likovi mogli izgledati i kako bi mogli biti postavljeni s obzirom na njihov karakter i njihovu priču. (Slika 1., Slika 2., Slika 3.)

Prethodna tonska podloga mi je u znatnoj mjeri pomogla razviti linijski crtež. M. Peić (1986:111-112)³ napominje u svojoj knjizi *Pristup likovnom djelu* kako je linija imaginarna granica koja dijeli dvije plohe ili dva volumena. Njezin likovni karakter zavisi od njezine strukture (uska, široka, prozirna, gusta, jednomjerna, nejednomjerna) i od njezina toka (statična, dinamična, prava, ovalna, jednosmjerna, iskidana). Umjetnik koristi njene različite oblike i karakter kako bi izrazio svoj likovni doživljaj građen na podudarnosti s karakterom svoje psihičke osobnosti. Ja sam liniju koristila primarno kao obrisnu, podredila sam joj boju, svjetlo, sjenu, volumen i druge elemente, no ona ipak ne dominira u potpunosti, već je na nekim dijelovima isprekidana ili gotovo neprimjetna.

³ Peić, Matko (1986.), *Pristup likovnom djelu*, Zagreb, Školska knjiga, hrvatski povjesničar umjetnosti, slikar i književnik

Slika 1. Početne skice i natuknice; Perun

Slika 2. Početne skice i natuknice; Lešij

Slika 3. Početne skice i natuknice; Veles

3.2. POZADINA

Za pozadinu svojih mitoloških likova odabrala sam tamnu neutralnu sivu boju. Kako bih dobila iluziju trodimenzionalnosti, koristila sam minimalne naznake prostora. Prostor pozadine ne sadrži mnogo detalja jer sam htjela spriječiti gubitak likova u pozadini. Još jedan razlog zašto sam koristila tamnu pozadinu jest taj kako bi neprirodni izvori svjetla, koje sam gotovo redovito koristila, mogli doći do izražaja. Eksperimentirajući s takvim detaljima, pokušala sam što bolje dočarati mračnu atmosferu koja zrači misticizmom. Smatram da se on dobro uklapa u samu temu rada i nadnaravno okruženje koje sugerira sama mitologija.

3.3. KOMPOZICIJA

Matko Peić, govoreći u knjizi *Pristup likovnom djelu*, o kompoziciji kaže: "Moderni francuski slikar A. Matisse zapisao je da je kompozicija umjetnost raspoređivanja raznih elemenata kojima slikar raspolaže da izrazi svoje osjećaje.". M. Peić (1986:169)

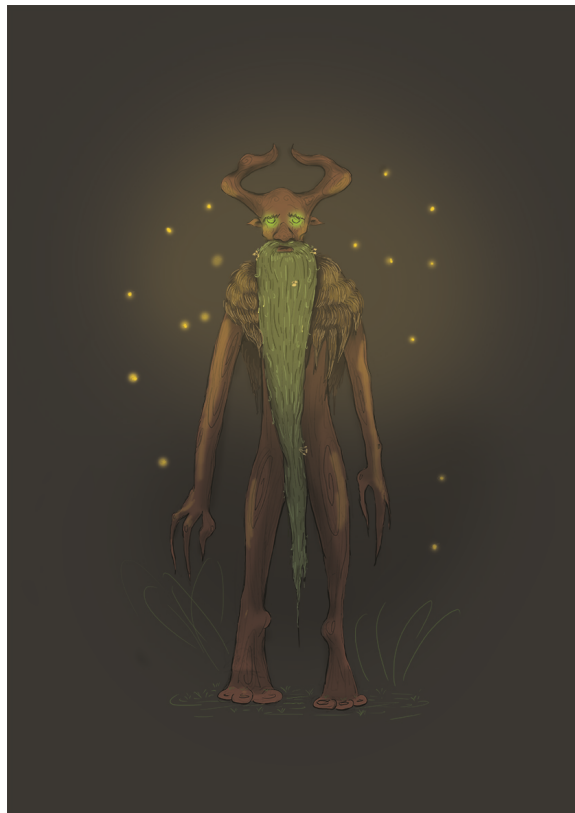
Kod okomite kompozicije dominantna radnja ide u jednom pravcu, odozdo gore ili odozgo dolje. Vertikalnom su kompozicijom stvarali oni likovni umjetnici koji su poput el Greca imali za osnovu svog temperamenta ekstazu. Uz gotiku, barok je jedan od glavnih slikarskih smjerova koji je prigrlio okomito komponiranje. Scene koje su često prikazivale ekstazna i transna stanja likova, njihovu čežnju da se vinu iz realnog zemaljskog u irealno nebesko. M. Peić (1986:174-177)

Kako je većina mitoloških bića koje sam prikazala na svojim ilustracijama po osnovnom obliku slična ljudima, gotovo antropomorfna, najbolje mi je odgovarala okomita kompozicija. Izuzetak su neki likovi poput Vodanoja i Rusalke kod kojih ritmička dominantna linija mijenja pravac. Iz desnog gornjeg kuta spušta se u lijevi donji kut i iz desnog donjeg kuta diže se u lijevi gornji kut.

Dijagonalna je kompozicija kombinacija vodoravne i okomite, ona oživljava prvu i smiruje drugu. (Slika 4. Vodanoj; dijagonalna kompozicija, Slika 5. Lešij; okomita kompozicija)

Slika 4. Vodanoj; dijagonalna kompozicija

Slika 5. Lešij; okomita kompozicija

3.4. BOJA

Po završetku prve faze rada, koju su činile skice, došlo je vrijeme i za odabir palete boja. Uzimajući u obzir da je svaki lik individua za sebe, odlučila sam za svakog posebice izabrati paletu boja, ovisno o njihovim karakteristikama. U skladu s tim, kod prikaza nekih likova prevladavaju hladne, kod nekih tople, a kod nekih i kombinacija toplih i hladnih boja. Slikari simbolisti koristili su se svjetlom i bojom za stvaranje slika koje su poticale maštu i evocirale čudna stanja duha. Zanimali su ih ideali ljepote često pomiješani s opsjednutošću tragedijom i očajem. Cilj im je bio izazvati osjećaj tuge i tajanstvenosti. Pokazali su da se boja ne mora koristiti na doslovan ili naturalistički način. Razmišljajući o tome, hladnim sam bojama pokušala dočarati atmosferu mitoloških likova negativnog karaktera koji su povezani s podzemljem, smrti, zimom te su po prirodi zlobni, dok sam kod likova koji su pozitivnog karaktera, povezanih s ognjištem, ljepotom, bujanjem prirode i dobrotom, koristila odgovarajuće tople tonove. To je, primjerice, dosta izraženo kod Peruna i Morane (Slika 6. Perun, Slika 7. Morana). Kod Peruna, koji prema predaji uvjetuje rast i plodnost, izraženije su tople boje, dok je Morana, koja predstavlja surovu zimu i smrt, izražena hladnim bojama.

Slika 6. Perun

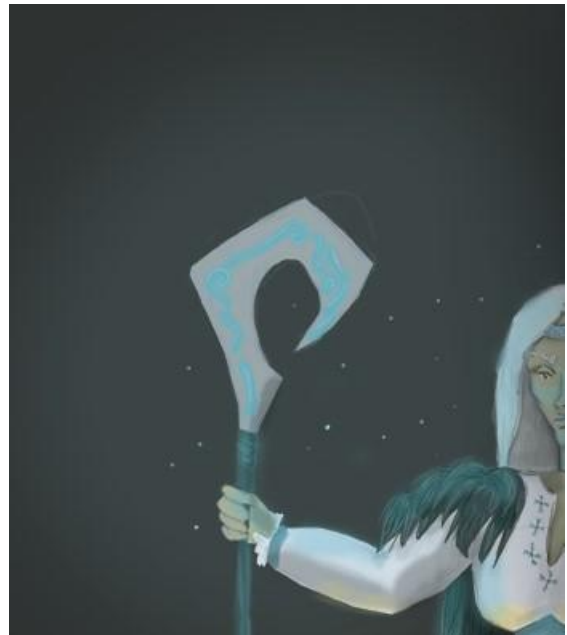
Slika 7. Morana

3.5. SVJETLO

Priče o nadnaravnim radnjama bogova dolaze iz prapovijesti kroz usmenu predaju. Poput priča koje dolaze iz tame prošlosti, tako se pojavljuju u tami i moji mitološki likovi. U želji da što bolje dočaram nestvarno ozračje tajanstvene i nadnaravne prošlosti, u svojim sam radovima koristila umjetne izvore svjetla. Ono izvire iz različitih artefakata, stvarajući maglicu koja prodire kroz gustu tminu i obasjava likove. Primjerice, kod likova poput Svarožića i Rusalke centar svjetla je njihov dlan. Svarožić crpi iz svog tijela plamen što se vidi u njegovim očima i u vatrenoj liniji koja obuhvaća njegove ruke i putuje sve do dlana gdje se stvara plamen. Rusalka razburkava vodu svojim nadnaravnim moćima i stvara svjetlosne zrake, a Perun i Morana svoje moći crpe iz svojih oruđa (malj, kosa) te iz njih izvire plavičasto svjetlo. (Slika 8. Svarožić; plamen, Slika 9. Morana; kosa)

Slika 8. Svarožić; plamen

Slika 9. Morana; kosa

3.6. ZAVRŠNA FAZA IZVEDBE RADOVA

Treća, završna izvedba rada, koju čini spoj prvih dviju faza, a to su linija i boja, upotpunjena je sjenama i svjetlom. Nakon odabira palete boja za svakog lika, očistila sam linijski crtež koji sam ispunila velikim ploham čistih boja. Postavila sam tamne akcente sjene na mjestima gdje se forme približavaju jedna drugoj dovoljno da istisnu svjetlost, ostavljajući malo, gusto područje sjene. Ta se tamna područja nazivaju sjene okluzije i javljaju se gdje god se dva oblika dodiruju. Okluzijske se sjene mogu pojaviti i kada se objekti približe dovoljno jedan drugome da prekinu svjetlo iako se možda zapravo i ne dodiruju. Crteže sam još upotpunila igrajući se s neprirodnim izvorima svjetla i dodatnom bačenom sjenom koju baca figura, kako bih povezala elemente unutar i izvan kompozicije i dobila dojam dubine.

4. LIKOVI

4.1. PERUN

Slaveni su vjerovali da u nebeskim visinama vlada bog Perun, gospodar groma i munje. Perun nije samo dobri olujni bog, nego je i zaštitnik doma i ljudi. „Za mrke olujne noći on razgona sve poklonike zala. Narod još i danas vjeruje da se oni poput strašila skiću noću po ulicama ili ljudskim nastambama i da u raznim utvarama nastoje strašiti ljude ili im bilo kako naškoditi. To su vukodlaci, more, ale, aždaje i druga bića. Srdit na njih Perun bi ih gađao ubojitim strijelama i udarao svojim nepromašivim gromoderom." (Sučić, N.,2013:93)

U knjizi *Mitologija Slavena*, knjiga I, Franjo Ledić navodi kako je u slavenskoj mitologiji Perun zauzimao drugo mjesto po redu iza Svaroga. Slavenski je bog Perun opisan kao grub čovjek s bakrenom bradom koji se vozi u kočiji upregnutom jarcem te nosi moćnu sjekiru ili čekić. Najpoznatiji je mitski lik Slavena te se vjerovalo da trešnjom i grmljavinom prosipa kišu i time uvjetuje rast i plodnost. Prvi prikazi boga Peruna prikazuju ga sa šiljastim kremenom u ruci, a kasnije je kremen zamijenjen naramkom strijela. Perun je također bio zaštitnik ribara i krotitelj oluje na moru. S ciljem dobivanja dojma zaštitnika, naglasila sam njegova široka ramena i jake ruke. Kosa i brada su mu bakrene boje. Kako se on smatra bogom munje i groma, na njegovom se lijevom oku vidi maleni plavi ožiljak u obliku munje. U ruci drži golemi svjetleći malj koji je izvor njegove nadnaravne moći i kojim stvara munje.

Slika 10. Perun

4.2. MORANA

Boginja Morana je zla boginja smrti i podzemlja koja predstavlja surove sile zime i donosi svijetu veliku nevolju. U prošlosti se vjerovalo da zimske nepogode poput studeni, snijega, leda i smrtnosti dolaze od Morane. Franjo Ledić⁴ u knjizi *Mitologija Slavena*, knjiga II, navodi kako ime Morana potiče od praindijske riječi "mara" što znači silom umrijeti. Negdje su je nazivali imenima poput Marzana, Mora, Morena, Zima i Baba Ruga, a na kraju zime je u mnogim slavenskim narodima bio običaj da Moranu spaljuju u znak da je zimska opasnost prošla. Zanimljivo je kako se danas i dalje održava taj običaj u obliku maškara.

Pojavljuje se u raznim obličjima, najčešće u liku lijepo djevojke crne kose i bijele puti. Letjela je na metli i plovila u ljusci od jajeta, što se kasnije pripisuje vješticama. Još jedan Moranin lik jest i Baba Jaga, koja u proljeće kada njena snaga opada mijenja lik u djevojku bijele kose, izlazi na zemlju te zavodi mladiće svojim likom i umilim govorom. Od njih traži iskrenu ljubav i pažnju, ali nikada ne dobije to što želi. (F. Ledić,1970:63) Svoju Moranu sam prikazala kao mladu ženu s dugom bijelom kosom u bijeloj haljini. Morana se smatrala i boginjom plodnosti te zaštitnicom žena zbog čega sam je prikazala jakih bedara. Kako bih dobila što veći dojam zime, hladnoće i smrti, odlučila sam se za hladnu paletu boja. Koža joj je sivkasta, a lice izraženih linija i uvučenih obraza. Postavila sam ju u nadmoćan položaj gdje u desnoj ruci drži kosu, a jednom nogom stoji na ljudskoj lubanji. Kosa i lubanja klasični su simboli smrti i zamislila sam ih kao izvore svjetla kroz koje prodire Moranina moć.

⁴ Ledić, F. (1969.,1970), *Mitologija slavena, tragom kultova i vjerovanja starih slavena*, Knjiga I i II Zagreb, vlastita naklada, redatelj i producent (Derventa, 1892 — Zagreb, 1981).

Slika 11. Morana

4.3. VELES

Po mitološkoj je kronologiji treće slavensko božanstvo bio bog Volos, odnosno Veles. Veles se smatra božanstvom vrlo starog podrijetla, a u prapovijesti su ga slavili kao vladara neba i zemlje. Štovali su ga kao zaštitnika pastira, stada i ratara. U ranim počecima slavenske mitologije, Veles je gledan u obliku sunca, kao moćni nebeski vladar. Kasnije, Veles poprima antropomorfni lik. Prema F. Lediću, u starim pričama, Veles je prikazan kao slijepi starac, negdje je zamišljen s dva oka, dok su ga Rusi prikazivali kao jednogorog gorostasa koji u rukama drži mlado janje, a pred nogama mu leži vol. (F.Ledić, 1969:73) Prikazala sam ga kao biće koje čuči na panju. U ruci ne drži klasičan pastirski štap, već štap u obliku Velesova simbola. On je bog zemlje, vode i podzemlja te sam odabrala zemljane i plave tonove. U nekim je izvorima prikazan kao sljepac i s bikovim rogovima. Te sam elemente odabrala i ja u svom prikazu.

4.4. DOMOVOJ

Središte kućnog života slavenskih predaka nalazilo se oko kućnog ognjišta, gdje je bilo i prebivalište kućnog duha Domovoja. Po narodnom vjerovanju starih Slavena, kućni su duhovi nosili još i ime Domovik, Djeduška, Starik, a kod Rusa su ih nazivali i Khoromozitel. Domovoj je zamišljen kao maleni debeljkasti čovječuljak, bosonog, dlakav po cijelom tijelu, s dugom bradom, a obučen u pepeljasti kratki kaput. U legendama se pojavljuje u obliku malog dlakavog starca, ponekad ima rep i rogove. Mogao je uzeti lik mačke, psa, krave, a rijede zmije i žabe. Nalazi se ispod kućnog poda. Nije zloban duh, ali je naklonjen nestašluku. Onome koga voli, služi pouzdano. Noću hoda okolo i obavlja sitne kućne poslove. Svaka je kuća imala svog Domovoja kojeg su štovali kao kućnog zaštitnika. Da bi im udovoljili, stari su im Slaveni prinosili žrtve u obliku sitnih predmeta, ostavljali bi im jela kraj vrata ili ispod stepeništa kako bi štitili od zla. (F.Ledić,1970:33)

Svog sam Domovoja prikazala kao malenog i debeljuškastog čovječuljka. Bosonog je i obučen u sivi kaput. Ima bijelu bradu i malene rogove, a u ruci drži metlu.

Slika 12. Veles

Slika 13. Domovoj

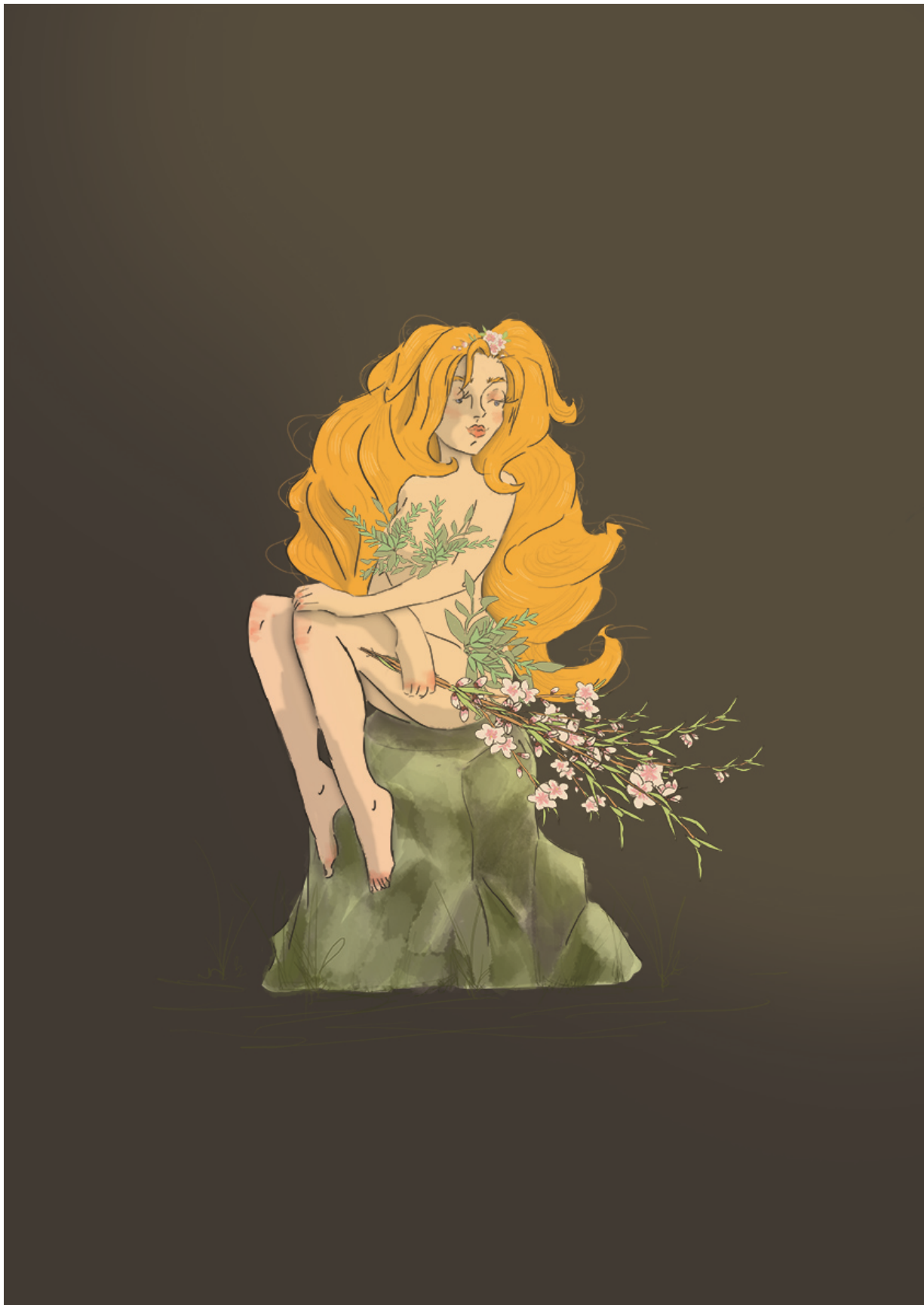
4.5. VESNA

Vjerovalo se da slavenska božica Vesna donosi proljeće, proljetne radosti, najavljuje tople dane i plodne njive. Pripisivala joj se zanosna ljepota i vlast nad sunčevom toplinom bez koje ne bi bilo obnavljanja prirode nakon surove zime koju je stvarala suprotna joj Morana. Također se vjerovalo da pomaže ljudima, čini ih dobrima i popravlja zimom narušeno zdravlje.

Vesnu sam prikazala kao mladu djevojku bujne i guste kose koja je prekrivena grančicama i cvijećem. Predmeti koji se vežu uz Vesnu su vijenci, biljke vrba, maslačak, cvijet breskve i breza. Uz njeno prikazivanje veže se i ptica lastavica kao simbol vjesnika proljeća. (F. Ledić,1969:153) Odabrala sam nježne i pastelne boje koje su mi se činile da bi nekako najviše odgovarale proljeću. Vesna je jedina božica kod koje se ne nalazi umjetan izvor svjetla, nježno je obasjana suncem i zato sam, uzevši u obzir njen opis, smatrala da je bitno na neki način ju staviti u suprotnost ostalima. Vesna je jedna od najznačajnijih božica drevnog doba, u njoj se usklađivalo srce s razumom, ljepota s blagošću.

4.6. RUSALKA

Vodena vila koja živi u rijeci ili jezeru. Rusalke su obično, ali ne uvijek, opisane kao sirene, žene s donjim dijelom tijela ribe. Viđenje o Rusalkama lokano se razlikuju te prema tome u nekim mitovima prevladavaju opisi Rusalki kao zlih vila ili sirena koje imaju dugu kosu, za koju neki mitovi govore da uvijek mora biti mokra jer ako Rusalka previše boravi na suhom i osuši joj se kosa, umrijet će. Karakteristika je to Rusalki na sjeveru koje su opisivane kako se pretvaraju u zle djevojke, blijeda izgleda i raskuštrane kose. Tko bi dopao u njihove ruke, okrutno bi ga mučile i najzad utopile. Nasuprot njima, Rusalke oko Save, Dunava i Dnjepra su drage, vesele i pjevale su pjesme. Slavske legende Rusalkama pripisuju dvostruko postojanje, žive u vodi i šumama. Do početka ljeta one žive u vodi, a kad dođe njihov dan one izlaze iz vode i odlaze u šumu. U svojim bi zabavama odabrale neku vrbu ili brezu pored rijeke na koju bi sjele i češljale svoju dugu kosu, divile se svojim ribljim repovima i plesale u vodi. Moja je Rusalka više zločesta nego li dobra, dosađuje se na kamenu dok smišlja nekakav nestašluk i razburkava vodu svojim čarobnim moćima. (F. Ledić, 1969:100)

Slika 14. Vesna

Slika 15. Rusalka

4.7. KIKIMORA

Kikimora je istočnoslavenski, nestašan, ženski kućni duh koji se prikazuje u liku male žene. Obožava bilo koju vrstu ručnog rada. Raspoložena je neprijateljski prema muškarcima, a noću je sklona uznemiravanju djece. Prikazuje se kao ružno stvorenje nalik na ženu. Deformirana je ili sa životinjskim ekstremitetima, obično od pileta, ali može biti i od zeca ili psa. Nosi maramu oko glave. Kikimora također može promijeniti svoj izgled te se može pojaviti u liku lijepo žene. Nastanjuje tamna mjesta u kući i živi na tavanu ili iza kamina. Stanovnici znaju je li Kikimora bila u kući zbog vlažnih tragova stopala koje ostavlja za sobom. Ljudi su vjerovali da najgore noćne more dolaze upravo od Kikimora. Kikimoru sam prikazala kao staricu koja navlači kokoš, sa šiljastim ušima i velikim kljunastim nosom u podrapanoj odjeći s maramom. Ima kokoške noge, koža joj je siva, a kosa bijela.

4.8. LEŠIJ

Spomen na ovo mitološko biće očuvano je u folkloru pojedinih naroda. Potiče iz Rusije. Lešij je slavenski šumski duh. Neke ga legende prikazuju s rogovima i kopitima, a ponekad se ogre krznom. Ima plave obraze, dugu, zelenu bradu i zelene oči. On je pastir čije stado čine košute, jeleni i zečevi koje čuvaju vukovi i risovi. Vjerovalo se da je naklonjen pastirima, ali i da čuva divlje životinje, što ga stavlja u poziciju posrednika između domaćih i divljih životinja. Nema sjenu i krv mu je plava. Lešija sam prikazala kao ogromno drvo s rogovima i dugačkim prstima poput grana. Po cijelom tijelu ima tragove poput godova. Ima dugačku zelenu bradu i ogrnjen je krznom, a oči su mu zelene i svjetleće.

Slika 16. Kikimora

Slika 17. Lešij

4.9. VODANOJ

Od vodenih je demona najpoznatiji bio Vodanoj. U slavenskoj mitologiji, Vodanoj je bio zli vodeni demon koji je živio u jezerima, potocima i rijekama. Često su se prikazivali u obličju starog čovjeka zelenkaste brade i kose. Neki su imali nakaznu glavu, užarene oči i šape umjesto ruku, neki su izgledali poput divova obraslih mahovinom, a neki poput golemih riba. Bila su to zla i pakosna bića koja su se često skrivala blizu mlinskih brana pa su ih se najviše bojali mlinari. Vodanoji nisu voljeli ljude i vrebali su kako bi ih neoprezne odvukli u vodu. One koje bi uspjeli odvući u dubinu Vodanojevog vodenog kraljevstva, pretvarali bi u njihove robove. Tijekom dana bi se Vodanoj odmarao u dubinama svojeg podvodnog dvora. Uvečer bi izlazio van i zabavljao se udarajući vodu šapama i praveći buku. Ako bi uhvatio ljude ili žene da se kupaju nakon zalaska sunca, zarobio bi ih. (F. Ledić,1969:98) Vodanoja sam zamislila kao stvorenje koje je ljudske građe, ali ima glavu nalik ribi ili vodenjaku. Ima bradu koja zapravo nije nalik pravoj bradi, već je više poput nekakve izrasline. Ima žablja stopala i čovjekolike ruke s kandžama. Oči su mu žarko crvene, a tijelo mu je uglavnom zeleno. Postavila sam ga u tamnu dubinu rijeke kako sjedi sam i okružen jeguljama. Dojam vode naznačila sam vodenom travom koja vijuga kako je nosi voda i mjehurićima koji su obasjani svjetlom.

4.10. SVAROŽIĆ

„ Sunčanih božanstava bilo je u svih starih naroda. U Grka to su bili Apolo i Helij, a u mitologiji Slavena Svarožić i Svantevid. Svarožiću su pridavali toplinu i blagost, a u četveroglavom Svantevidu su gledali gordo ratno božanstvo." (F.Ledić,1969:105)

Središnje mjesto u slavenskoj mitologiji zauzimaog je bog Svarog, od čijeg je imena izvedeno ime Svarožić, a pripada jednom od njegovih dvaju sinova. Svarožić je predstavljao mlado, sunčano božanstvo. Smatran je bogom ognja i topline, a donekle i pomoćnikom kod kovačkog umijeća pa je ponekad prikazan kao mladi kovač u kovačnici svoga oca Svaroga. Inače je

likovno predstavljen s dugim kopljem u desnoj ruci, a ja sam ga zamislila kao veselog i bezbrižnog mladića koji se igra vatrom.

Slika 18. Vodanoj

Slika 19. Svarožić

4.11. DIV OGNJAN

„Priča se da je nekoć zaista živio naraštaj golemih ljudi i pravih gorostasa, koji su se očima ljudi činili kao polubogovi...Neki su bili takovi gorostasi da im ljudi ne bijahu ni do gležnja, mogaju ih staviti u džep kao sitne igračke za male Divkoviće.“ (Sučić, N.,2013:27)

Ognjan je div koji je vladao na jugu. Njegovo ime označuje elementarnu silu ognja i sve njegove dobre i zle učinke, kao i onaj zemaljski oganj koji izbacuje plameni žar. Zamislila sam ga kao velikog crvenog diva koji sjedi na stijeni. Po svome tijelu i na glavi, poput kacige, ima komade kamena kroz čije se pukotine nazire užarena lava.

4.12. ZLI PATULJAK

U slavenskoj mitologiji postoje dobri i zli patuljci. To su mala i sitna bića. Oni se kriju u pećinama i pod zemljom. Mogu biti plavi, crni, zli i dobri. Neki su visoki do koljena ili pojasa, a neki nisu veći od pedlja ili malog prsta. Takvi su nazvani još i Maličićima. Dobri patuljci su u potpunosti drugačijeg izgleda od zlih. Veoma su maleni i dragi dok su zli patuljci vrlo podmukli i pakosni. Odlučila sam se prikazati zlog patuljka. Oni su nakaze i štetočine. Ruke i noge su im krive, nos veliki i kukast, trup kratak, a glava velika. Veća im je brada nego trup, oči male, usta velika, zubi kljovasti, a lice staro i naborano. (Sučić N.,2013:25)

Slika 20. Div Ognjan

Slika 21. Zli patuljak

5. ZAKLJUČAK

Svako društvo ima svoje mitove i mitologija je bitna karakteristika svake kulture. Prije nego što je znanost stvorila egzaktniju sliku svijeta, ona je definirala temeljni pogled na svijet i oblikovala društvene običaje. Mitovi su slikovite predaje o prirodi, prapovijesti i sudbini svijeta, bogova, čovjeka i društva.

Cilj mog praktičnog diplomskog rada je kroz ilustracije prikazati karakteristične likove slavenske, odnosno hrvatske mitologije. Da bih ga ostvarila, pokušala sam se kroz istraživanje odabrane literature pobliže upoznati s mitologijom koja se razvijala u slavenskom okružju, osobito u našim krajevima. To mi je pomoglo da kroz svoj subjektivan dojam prikažem kako zamišljam pojedina mitološka stvorenja.

Tijekom rada na ovom zadatku došla sam do zanimljivih spoznaja o slavenskim narodima i načinu na koji su doživljavali svijet. Mislim da ću i u budućnosti nastaviti istraživati tu temu i razvijati svoje likove dalje u istom smjeru. Digitalna tehnika *Adobe photoshop* ima širok spektar svojih mogućnosti te je ona također nešto u čemu želim nastaviti razvijati svoja znanja i vještine.

6. LITERATURA

1. Gurney, J., (2010.), Color and Light, Kansas City, Andrews Mcmeel publishing
2. Sučić, N., (2013.), Hrvatska narodna mitologija, Zagreb, Edicije Božičević
3. Cavendish, R., O.Ling, T., (1988.), Mitologija ilustrirana enciklopedija, Ljubljana-Zagreb, Mladinska knjiga
4. Ledić, F. (1969.), Mitologija slavena, tragom kultova i vjerovanja starih slavena, Knjiga I, Zagreb, vlastita naklada
5. Ledić, F. (1970.), Mitologija slavena, tragom kultova i vjerovanja starih slavena, Knjiga II, Zagreb, vlastita naklada
6. Peić, M. (1986.), Pristup likovnom djelu, Zagreb, Školska knjiga

<https://blagamisterije.com/duboko-u-sumi-gdje-svjetlo-uzmice-pred-sjenom-stoluje-lesij-taj-sumski-duh-koji-cuva-zivotinje-i-otima-zene/2429/>, pristupljeno 10. 8. 2022.

<https://www.worldhistory.org/Kikimora/>, pristupljeno 17. 8. 2022.

7. SLIKOVNI MATERIJALI

- Slika 1. Početne skice i natuknice; Perun, autorski rad
- Slika 2. Početne skice i natuknice; Lešij, autorski rad
- Slika 3. Početne skice i natuknice; Veles, autorski rad
- Slika 4. Vodanoj; dijagonalna kompozicija, autorski rad
- Slika 5. Lešij; okomita kompozicija, autorski rad
- Slika 6. Perun, autorski rad
- Slika 7. Morana, autorski rad
- Slika 8. Svarožić; plamen, autorski rad
- Slika 9. Morana; kosa, autorski rad
- Slika 10. Perun, autorski rad
- Slika 11. Morana, autorski rad
- Slika 12. Veles, autorski rad
- Slika 13. Domovoj, autorski rad
- Slika 14. Vesna, autorski rad
- Slika 15. Rusalka, autorski rad
- Slika 16. Kikimora, autorski rad
- Slika 17. Lešij, autorski rad
- Slika 18. Vodanoj, autorski rad
- Slika 19. Svarožić, autorski rad
- Slika 20. Div Ognjan, autorski rad
- Slika 21. Zli patuljak, autorski rad